

Masalların 'kısa' tarihi

Marina Warner, "Bir Zamanlar Bir Ülkede" başlıklı kitabında insan zihninin olmayacak şeyler eklediği ve göz kamaştırıcı sahneler yardımıyla renklendirdiği masallar için "kalbin sevecenliklerinin zirvelerini ve bataklıklarını gösteren haritalardır" diyor.

DERYA ÇAKIR

Hemen her insanın kendisini bilme-ye başladığı andan itibaren zihnini meşgul eden, etmese de aklının bir köşesinde duran, Italo Calvino'nun "avutucu fabl" dediği masallar; edebiyattan psikolojiye, mitolojiden dine, kültürden sanata kadar pek çok alanla ilgili ve bunların neredeyse tamamıyla ilişkili.

Farklı kuşakları birbirine bağlamasının yanında kültürler arasındaki mesafeyi de kapatan; kötülüğün, iyiliğin, ahlakın, vicdanın, yaşamın ve yaşanmamışlıkların da **anlatımı** hâline gelen masallar, barındırdığı hikâyelerle hem değişime hem de kişinin çocukluğundan yetişkinliğine dek benliğinde sabit kalan kimi özelliklerine işaret eden yapıyla öne çıkıyor.

Marina Warner, Bir Zamanlar Bir Ülkede başlıklı kitabında, bu yönleriyle hayatımızda

önemli yer kaplayan masalların kısa tarihine götürüyor okuru.

YOĞUN BİR SU KÜTLESİ

Warner, insan zihninin olmayacak şeyler eklediği ve göz kamaştırıcı sahneler yardımıyla renklendirdiği masallar için "kalbin sevecenliklerinin zirvelerini ve bataklıklarını gösteren haritalardır" diyor. Binbir Gece Masalları ya da Andersen'in anlattıkları bu haritada birer ülke. Katman katman kayalar misali masalların içindeki öyküler de hayatın ve kültürün aşamalarını yansıtıyor âdeta. Masallar aynı zamanda bir kurmaca atlası; bu yönüyle biraz edebiyat biraz mitos... Yeats, Guest, Carl Jung, Atwood ve Jean Cocteau gözünü buralara diyor.

Warner, açtığı pencerelerden buralara bakarken masalların sunduğu sonsuz işaretleri kovalıyor. Mesela "peri masalları sessiz adımlarla göç eder çünkü kültür saflığı savunucuları, istediği kadar vahşice onların beçiliğini yapsa da onlar sınırları görmezden gelir" diyor: Üzerinde gemilerin, hayallerin

Marina Warner

ve düş kırıklıklarının bulunduğu yoğun bir su kütesi sunuyor masallar. Çağdaş kurmaca yapıtların önemli bir bölümü de popüler efsanelerle, mitlerle ve masallarla bütünleniyor. Böylece masallar Warner'a göre "mitolojik geçmişle şimdiki realite arasında bir bağ dokusu" hâline geliyor.

"OLAĞANÜSTÜ ÖYKÜ"

Geçmişten gelen bilgeliği depolayan masallar, yazar tarafından halk ve **sanatsal** olarak bölünleniyor. İkisinin ortak özellikleri ise öykülerin aktarımının içinden çıkılmaz ve karmaşık olması. Geçmişe bağlılığı utanmadan dile getirebilen, seçkincilik ve yenilikten kökten biçimde saparken sözlü kaynakları kullanan masalların kökenine ilişkin bilgiler, genellikle ortalıkta dolanıyor. İç içe geçen olaylar, sahneler ve **anlatım**lar rastlantıya dönüşerek masalın özünü

oluşturuyor. Hayal dünyasının işlemeye başladığı bu anlarda uçan halılar, yüzükler ve konuşan hayvanlar devreye giriyor. İmge ve simge, karakter ve tekrarlayan motifler canlanırken bunların karşıtları belirginleşip romandaki "anlatı grameri", masala özgü

bir hâl alıyor. Warner, bütün bu özellikleri bir araya getirdikten sonra, masalların "tek boyutlu, sığ, soyut ve dağınık" olduğunu söylerken "olağanüstü öykü" tarafını da es geçmiyor.

Hayali yerlerden haberler veren masallar, yazarın deyişle okuru, şaşırtıcılığın sıradan olduğu ve tutkuların doyurulduğu başka bir yere götürüyor. Bu yapıyla "umut" ve "mucize taşıyıcısı" hâline geliyorlar. Hatta Warner bir adım ileri giderek masallar aracılığıyla tarihin hayal edilebileceğini de belirtiyor.

Her öyküde yalana çalan bir taraf olduğunu ama öykünün hakikati bulmaya uğraştığını söyleyen Warner, masalların gerçeği yakalamaya çalışan öyküler diye nitelenebileceğini hatırlatıyor: Masallar, çok daha büyük şeylerin küçük bir yanını gösterirken karanlığın ortasındaki ışık hâline geliyor. Bu ışık, zaman zaman küçümsenip umut taciri sahtecilik diye adlandırılrsa da mitosa benzerliğiyle edebiyatın kaynaklarından biri olan kutsal metinleri çağırıştırıyor: "Karanlık bir ormanda yürüyoruz, ekmeğin kırıntılarını ve yolu bulmaya çalışıyoruz. Ama kuşlar onları yemiş ve tek başınayız. Artık hepimiz izci ve yol gösterici olmak zorundayız. Masallar devam etmemize olanak veriyor. Bu, belki büyük bir imkân sayılmaz ama o kadarını yapmak zorunda..." ■

Bir Zamanlar Bir Ülkede / Marina Warner / Çeviren: Güven Turan / Yapı Kredi Yayınları / 176 s.